فهرست

	صفحه
مقدمه	**۳**
اول – معرفی تامین دلیل	**٤**
دوم – مرجع صالح در رسیدگی و اجرای تامین دلیل	**٥**
سوم – درخواست تامین دلیل و شرائط آن	**٦**
چهارم – بررسی درخواست واصله به شورا	**۸**
پنجم – صدور قرار تامین دلیل و اجرای آن	**۱۰**
- پی نوشت ها	**۱۳**

مقدمه

حضرت آیت ا... هاشمی شاهرودی : در قوه قضائیه عـدالت محوریـت دارد و می بایست با حساسیت بیشتری در پی احیا و اجرای عدالت بود.

برای تحقق این هدف و بر اساس سیاست های کلان رئیس محترم قـوه قضـائیه در چـارچوب توسـعه قضائی, شوراهای حل اختلاف به منظور احیای فرهنگ داوری و صلح و سازش بـه دور از تشـریفات تشکیل گردید که با توجه به حدود صلاحیت های قانونی در جهت حل و فصل اختلافات مردم و بـا مشارکت آنان در اموری که ماهیت قضائی ندارد یا از پیچیدگی کمتری برخوردار است اقدام نمایند تا مراجعات به محاکم دادگستری کاهش یافته و فرصت مناسب برای دادگاهها در رسیدگی بـه امـور مهم فراهم شود.

این موضوع در وهله اول به موجب ماده ۱۸۹ قانون برنامه سوم توسعه اجتماعی, اقتصادی و فرهنگی و سپس در ماده ۱۳۴ قانون برنامه چهارم توسعه مورد تصویب مجلس شورای اسلامی قـرار گرفـت و تا پایان برنامه چهارم (سال ۱۳۸۸) دارای پشتوانه قانونی است.

معاونت آموزش قوه قضائیه که متکفل آموزش اعضاء و کارکنان شورای حل اخـتلاف مـی باشـد از همان ابتدا فعالیت گسترده ای در برنامه ریزی آموزشی و اجرای آن, تهیه و تـدوین متـون آموزشـی به منظور ارتقاء سطح معلومات و آگاهی های اعضـای شـورا داشـته و مجدانـه در ایـن راه کوشـیده, مع الوصف تا رسیدن به حد مطلوب سالها تلاش و پی گیری لازم است.

در برنامه جامع و عملیاتی پنجساله دوم توسعه قضـائی (۱۳۸۷-۱۳۸۳) نیـز طـرح ریـزی بسـته هـای آموزشی شورای حل اختلاف تحت مسئولیت معاون محترم آمـوزش قـوه قضـائیه بـه ایـن اداره کـل سپرده شده تا ضـرورت هـای آموزشـی در صـور مختلـف از جملـه تهیـه و ارسـال متـون و کتـب و آموزش های حضوری و غیر حضوری تدارک شود. در همین ارتباط دستورالعمل آمـوزش اعضـاء و کارکنان شورای حل اختلاف در ابتدای سـال ۱۳۸۴ ابـلاغ شـد و مجموعـه حاضـر کـه تحـت عنـوان آموزش (گام به گام) ارائه می شود, روشی است متمایز در جهت افزایش آگاهی اعضای شورای حل اختلاف در عناوین مدنی و جزائی داخل در صلاحیت شوراها و نحوه رسیدگی مرحله به مرحلـه کـه در راستای برنامه جامع اشاره شده تدوین گردیده است. به علاوه برنامه ریزی لازم بعمل آمـده تـا در عناوین مرتبط که بیشترین مراجعات به شورای حل اخـتلاف را شـامل مـی شـود, متـون آموزشـی بـا سبک حاضـر تهیـه و بـرای اعضـای شـورا ارسـال گـردد. ضـمن تشـکر از حضـرت حجـت الاسـلام و المسلمین جواهری معاون محترم آموزش قوه قضائیه که انتخاب روش موجود مرهون راهنمـائی و هدایت ایشان است امید داریم سلسله متـون ارائـه شـده مـورد اسـتفاده علاقمنـدان قـرار گرفتـه و از نظریات اصلاحی صاحبنظران بهره مند شویم.

غلامرضا موحدیان
مدیر کل آموزش کارمندان
قوه قضائیه

رسیدگی به درخواست تامین دلیل

اول : معرفی تامین دلیل

به موجب ماده ۱۴۹ قانون آئین دادرسی مدنی : در مواردی که اشخاص ذینفع احتمال دهند که در آینده استفاده از دلایل و مدارک دعوی آنان از قبیل تحقیق محلی و کسب اطلاع از مطلعین و استعلام نظر کارشناسان یا دفاتر تجاری یا استفاده از قرائن و امارات موجود در محل و یا دلایلی که نزد طرف دعوی یا دیگری است متعذر یا متعسر خواهد شد, می توانند از دادگاه (شورای حل اختلاف) درخواست تامین آنرا بنمایند, مقصود از تامین در این موارد فقط ملاحظه و صورت برداری از اینگونه دلایل است.

همانگونه که در متن قانون تصریح شده, گاهی ممکن است به اسباب متخلف از جمله اطاله رسیدگی ها دسترسی به دلایل غیر ممکن شود, مثل ضرورت تحقیق از شاهدی که بدلیل کهولت و بیماری ممکن است فوت کند و یا اینکه حفظ وضعیت حادث شده و عدم ترمیم و رفع خرابی موجب تضرر بیشتر و عدم امکان استفاده در فاصله زمانی وقوع حادثه تا رسیدگی به دعوی گردد. فرض بگیریم بر اثر تصادف خودرو, امکان جابجائی آن وجود ندارد, اگر مالک خودرو مجبور باشد خودروی خسارت دیده را در همان وضعیت حفظ کند تا دعوی مطالبه خسارت مطرح نماید و پس از تعیین وقت و تشکیل جلسه دادرسی, چنانچه دلایل به نفع خواهان بود آنگاه قرار کارشناسی و وقت اجرای قرار تعیین و کارشناسی مورد نظر صورت پذیرد, ماهها زمان از دست می رود و این خود موجب خسارت بیشتر خواهد بود.

مثال دیگر اینکه نفوذ رطوبت منزل همسایه و سرایت آن به ملک مجاور موجب خرابی و خسارت شده, چنانچه مالک بدون رفع موجبات ضرر در مرجع مربوطه دعوی مطرح و رسیدگی صورت پذیرد, بدلیل گذشت زمان خسارت بیشتر می شود, حتی ممکن است خرابی حاصله ارکان ساختمان را بکلی ویران کند, از طرفی اقدام عاجل او به رفع خسارت بدون انجام کارشناسی و ثبت و ضبط دلایل از ناحیه مراجع قانونی موجب خواهد شد تا تشخیص بعدی را که آیا نفوذ رطوبت منزل همسایه باعث خرابی و خسارت شده یا منشا رطوبت خرابی تاسیسات منزل خود خسارت دیده باشد را غیر ممکن می کند, لذا باید راهکاری باشد که ضمن اقدام فوری به ضبط دلایل, از بروز خسارت بیشتر جلوگیری کرد.
در چنین مواردی قبل از طرح دعوی و تدارک ادله, امکان طرح درخواست تامین دلیل حسب مورد جهت ملاحظه و صورت برداری وضع موجود و عندالاقتضاء انجام کارشناسی و تحقیق از مطلعین و غیره وجود دارد که متعاقب انجام می تواند به عنوان ادله در محکمه یا مرجعی که اصل دعوی در آن مطرح می شود ارائه گردد.
قابل ذکر است درخواست تامین دلیل, علاوه بر اینکه قبل از اقامه دعوی قابلیت طرح دارد, همزمان با اقامه دعوی اصلی یا در اثناء دادرسی نیز می توان تامین دلیل درخواست نمود.

دوم = مرجع صالح در رسیدگی و اجرای تامین دلیل

به موجب بند ۵ قسمت الف ماده ۷ آئین نامه اجرائی ماده ۱۸۹ قانون برنامه سوم توسعه ((تامین و حفظ دلایل و امارات)) در صلاحیت شورای حل اختلاف قرار گرفته است. بعلاوه طرح درخواست تامین دلیل باید از شورای حل اختلافی صورت پذیرد که دلایل و اماراتی که باید حفظ و صورت برداری شود, در حوزه آن شورا قرار داد [1] لذا متقاضی در طرح این درخواست, از اصول کلی طرح ادعا در محل اقامت, سکونت یا اشتغال طرفین (موضوع بند ب آئین نامه مارالذکر) تبعیت نمی شود. زیرا ممکن است فی المثل در یک مورد تصادف خسارتی, محل اقامت طرف مقصر تبریز و محل اقامت غیر مقصر شیراز باشد

لیکن تصادف در اصفهان حادث شده, در چنین مـواردی صـرفنظر از محـل اقامـت طـرفین, درخواست تامین دلیل به شورای حل اختلافی داده می شود که دلایل مورد درخواست حفظ و تامین (یعنی خودروی تصادفی) در آن حوزه قرار دارد, تـا حقـوق خسـارت دیـده بـرای طرح دعوی مطالبه خسارت حفظ شود, هر چند متعاقباً اصل دعوی در حوزه دیگـری مطـرح گردد.

سوم = درخواست تامین دلیل و شرائط آن

درخواست تامین دلیل می تواند در فرم چاپی دادخواست (مطابق نمونه زیـر) یـا در کاغـذ عادی و یا بصورت شفاهی در شورای حل اختلاف مطـرح شـود, در صـورت طـرح شـفاهی درخواست, شورا وظیفه دارد آنرا صورتجلسه نماید. به علاوه درخواست تامین دلیـل ممکـن است صرفاً ناظر به صورت برداری و گزارش وضع موجود باشد و گاهی توام با کارشناسـی تقاضا شود یا فقط درخواست استماع اظهارات گواهان و مطلعین باشد همچنین ممکـن اسـت مشتمل بر چند امر مرتبط و بصورت یکجا مطرح شود.

به موجب ماده ۱۵۱ قانون آئین دادرسی مدنی : درخواست مـذکور کتبـی یـا شـفاهی بایـد حاوی نکات زیر باشد:

۱- مشخصات درخواست کننده و طرف او
۲- موضوع دعوائی که برای اثبات آن درخواست تامین دلیل می شود.
۳- اوضاع و احوالی که موجب درخواست تامین دلیل شده است.

نمونه درخواست تامین دلیل :

دادگستری جمهوری اسلامی ایران

برگ دادخواست به شورای حل اختلاف

مشخصات طرفین	نام	نام خانوادگی	نام پدر	شغل	محل اقامت شهر- خیابان- کوچه- شماره - پلاک
خواهان / خواهانها					
خوانده/خواندگان					
وکیل یا نماینده قانونی					
تعیین خواسته و بهای آن	تامین دلیل فوری با جلب نظر کارشناس				
دلایل و منضمات دادخواست	تصویر سند مالکیت (دو برگ)				

رئیس محترم شورای حل اختلاف ..... (نام شورای حل اختلافی که موضوع تامین دلیل در حوزه آن است درج می شود.)

احتراماً به استحضار می رساند خوانده که همسایه مجاور ملک اینجانب می باشد, بدون رعایت اصول ایمنی اقدام به تغییر در بنا و ساخت و ساز در ملک خود نموده که در نتیجه اقدامات او خسارت اساسی به بنای اینجانب وارد آمده است به نحوی که سرتاسر دیوارها و سقف را شکاف های عمیق فرا گرفته و احتمال ریزش آن نیز وجود دارد. نظر به اینکه جهت رفع خرابی به مشارالیه مراجعه نمودم و مدعی است خسارات حاصله ناشی از اقدامات او نمی باشد, از طرفی ناچار از ترمیم بنا جهت جلوگیری از خسارت بیشتر بوده و قصد دارم متعاقباً دعوی مطالبه خسارت مطرح نمایم لذا استدعای تامین دلیل فوری با جلب نظر کارشناس جهت تعیین علت خرابی و میزان خسارت حاصله را دارم

نام ومحل امضاء یا اثر انگشت متقاضی

شماره و تاریخ ثبت دادخواست :	شعبه شورای حل اختلاف رسیدگی فرمائید
شماره	نام و نام خانوادگی مقام ارجاع کننده :
تاریخ	تاریخ / / امضاء

قابل ذکر است گاهی تعیین طرف مقابل در درخواست تامین دلیل میسر نیست, فی المثل شخص یا اشخاصی شبانه دیوار باغی را خراب کرده و هویت آنان نامشخص است یا اتومبیل عبوری در برخورد با اتومبیلی که در کوچه پارک بوده موجب خسارت شده و متواری گردیده است در چنین مواردی صاحب باغ مجبور است برای محافظت از باغ خود, علیرغم عدم شناسائی عاملین تخریب اقدام به رفع خرابی و ساخت دیوار نماید یا مالک خودرو باید جهت امکان استفاده از خودرو خود, با هزینه نمودن مبالغی آنرا تعمیر و ترمیم نماید از طرفی اقدامات مالکین موجب می شود آثار تخریب و یا تصادف از بین برود و در صورت شناسائی احتمالی عامل ورود ضرر , دلیلی جهت اثبات ادعا و میزان خسارت حاصله بدست نیاید, در اینگونه موارد درخواست تامین دلیل بدون تعیین طرف مطرح می شود.[۲]

چهارم : بررسی درخواست واصله به شورا

شورای حل اختلاف در کنترل درخواست واصله, چنانچه درخواست برابر مقررات تنظیم شده باشد اقدام مقتضی معمول خواهد نمود. لیکن در صورتی که رعایت شرائط لازم نشده باشد بشرح زیر اقدام به صدور قرار می نماید.

قرار رد درخواست تامین دلیل

در خصوص درخواست..... بطرفیت ..... بخواسته تامین دلیل مبنی بر .....با جلب نظر کارشناس, نظر به اینکه متقاضی (مشخصات خوانده را در درخواست منعکس نموده و موضوع مطروحه از مواردی نیست که امکان تعیین خوانده وجود نداشته باشد/ موضوع دعوائی که برای اثبات آن درخواست تامین دلیل شده را مشخص نکرده است/ اوضاع و احوالی که موجب تامین دلیل شده را اعلام ننموده است) مستنداً به ماده ۱۵۱ قانون آئین دادرسی مدنی قرار رد درخواست تامین دلیل صادر و اعلام می نماید. رای صادره با رعایت ماده ۱۸ آئین نامه اجرائی ماده ۱۸۹ قانون برنامه سوم[۳] توسعه ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ قابل تجدید نظر در دادگاه عمومی محل است.

نام و امضاء اعضای شورای حل اختلاف .....

نام و امضاء مشاور شورای حل اختلاف .....

لازم به یادآوری است چنانچه موضوعی که باید از آن تامین دلیل صورت پذیرد در حوزه شورای حل اختلاف دیگری باشد, شورای حل اختلاف مورد مراجعه صلاحیت ورود به موضوع را ندارد لذا ضمن هدایت متقاضی به شورائی که صلاحیت محلی دارد پرونده متشکله را به شورای مذکور ارسال می نماید به عنوان مثال درخواست تامین دلیل از شورای حل اختلاف ورامین شده, در صورتی که خودروی تصادفی در کرج است, در چنین وضعی پرونده باید به شورای حل اختلاف کرج ارسال شود.

پنجم = صدور قرار تامین دلیل و اجرای آن

در صورتی که درخواست تامین دلیل موافق مقررات تنظیم و ادله مورد نظر که باید ثبت و حفظ شود در حوزه شورا واقع شده باشد, شورای حل اختلاف بشرح زیر اقدام به صدور قرار می نماید.

قرار تامین دلیل

در خصوص درخواست .....بطرفیت .....بخواسته تامین دلیل با جلب نظر کارشناس نسبت به خسارت وارده به ملک متصرفی موضوع پلاک .....واقع در .....شورا با بررسی درخواست مطروحه و مستنداً به مواد ۱۴۹ و ۱۵۳ قانون آئین دادرسی مدنی[۴] قرار تامین دلیل با جلب نظر کارشناس صادر و اعلام می نماید و برای انجام کارشناسی از بین کارشناسان (یا خبرگان محلی) آقایان ۱.....۲.....۳..... به قید قرعه آقای.....با دستمزد..... ریال که پرداخت آن به عهده متقاضی است انتخاب می گردد تا کارشناس منتخب در معیت عضو مجری قرار که به این منظور آقای ..... (عضو شورا – سرپرست دبیرخانه شورا) برای اجرای قرار تعیین می شود به محل مورد نظر عزیمت, نامبردگان مشاهدات خود را صورتجلسه, به علاوه کارشناس یاد شده وضع موجود را تشریح , کروکی لازم تهیه, علت تخریب بنا را مستدلاً توضیح داده و میزان خسارت حاصله را تعیین نماید (هر اقدام دیگری که در اجرای قرار لازم است صورت پذیرد اضافه می شود) در ضمن به دلیل فوریت امر دعوت از خوانده لازم نیست (چنانچه نظر شورا به دعوت از طرف باشد یا دعوت از او مستلزم از دست رفتن زمان نباشد, شورا دستور دعوت از او را نیز برای موعد اجرای قرار تعیین خواهد نمود[۵]) دبیرخانه مقررات به متقاضی ابلاغ شود دستمزد کارشناس را در حساب سپرده شماره ..... تودیع و قبض آنرا ضمیمه پرونده نماید, سپس وقت اجرای قرار تعیین و متقاضی و کارشناس (و عندالاقتضاء خوانده) دعوت شوند, متقاضی وسیله اجرای قرار فراهم نماید.

نام و امضاء اعضای شورای حل اختلاف .....

نام و امضاء مشاور شورای حل اختلاف .....

پس از تودیع دستمزد کارشناس, دبیرخانه وقت اجرای قرار را تعیین و متقاضی و کارشناس و عندالاقتضاء خوانده را برای اجرای قرار دعوت نموده و در موعد مقرر اقدام به اجرای قرار می شود.

در موعد تعیین شده عضو مجری قرار بهمراه متقاضی و کارشناس(و طرف در صورتی که دعوت شده و حاضر باشد) به محل عزیمت و صورتجلسه اجرای قرار توسط مجری به شرح زیر تنظیم می شود:

((در تاریخ ..... ساعت .....در اجرای قرار تامین دلیل شماره .....شورای حل اختلاف ..... اینجانب .....(عضو / کارمند شورای حل اختلاف) در معیّت کارشناس – متقاضی (و خوانده) به محل مورد نظر واقع در ..... عزیمت و پس از حضور در محل مشاهده می شود (شرح جامعی از مشاهدات و وضع موجود درج می شود و عضو مجری از اظهار نظر راجع به علت بروز خسارت و آنچه در حیطه صلاحیت کارشناس و خبره است امتناع می نماید)

پس از آن عضو مجری قرار خطاب به کارشناس منتخب آقای..... اعلام می نماید: موضوع و مفهوم کارشناسی تفهیم می شود خداوند متعال را در نظر گرفته سوگند یاد نمائید جز براستی اظهار نظر ننمایید, کارشناس منتخب در پاسخ اظهار داشت از موضوع و مفهوم کارشناسی مطلع شدم خداوند متعال را در نظر گرفته سوگند یاد می نمایم جز براستی و حقیقت اظهار نظری ننمایم و نظریه خود را ظرف .....روز به شورای حل اختلاف تقدیم می نمایم.

کارشناس مذکور اقدامات مورد نظر را در جهت انجام کارشناسی بعمل آورده و ذیل صورتجلسه را عضو مجری قرار – کارشناس و هر یک از طرفین که حاضر باشند امضاء نموده و با خاتمه اقدامات به شورای حل اختلاف مراجعت می شود.))

مجری قرار مراتب را به شورای حل اختلاف گزارش نموده و شورا دستور تعیین وقت نظارت تا وصول نظریه کارشناس را صادر می کند.

با وصول نظریه کارشناس, رئیس شورا به دبیرخانه دستور ثبت و انضمام به پرونده و ارسال آنرا به شورا صادر می نماید. اعضای شورا با ملاحظه نظریه کارشناس چنانچه آن را ناقص یا دارای ابهام دیدند دستور می دهند کارشناس رفع نقص نموده و موارد ابهام را مرتفع نماید والا خاتمه تامین دلیل را اعلام و مراتب به تایید مشاور شورای حل اختلاف می رسد. سپس به دستور رئیس شورا نسخه ای از قرار تامین دلیل و صورتجلسه اجرای آن و نظریه کارشناسی به طرفین ابلاغ و پرونده بایگانی می شود.

قابل ذکر است به موجب ماده ۱۵۵ قانون آئین دادرسی مدنی : تامین دلیل برای حفظ آن است و تشخیص ارزش آن در موارد استفاده با دادگاه (یا شورای حل اختلاف) می باشد.

پی نوشت ها

۱ - ماده ۱۴ قانون آئین دادرسی مدنی : درخواست تامین دلیل و امارات از دادگاهی می شود که دلایل و امارات مورد درخواست در حوزه آن واقع است.

۲ – ماده ۱۵۴ قانون آئین دادرسی مدنی : در صورتی که تعیین طرف مقابل برای درخواست کننده تامین دلیل ممکن نباشد, درخواست تامین دلیل بدون تعیین طرف پذیرفته و به جریان گذاشته خواهد شد.

۳ – ماده ۱۸آئین نامه اجرائی ماده ۱۸۹ قانون برنامه سوم توسعه مصوب رئیس قوه قضائیه :

رای شورا ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ به طرفین قابل تجدید نظر خواهی در دادگاه عمومی حوزه مربوطه است مشروط بر اینکه اکثریت اعضای شورا با رسیدگی به اعتراض و تجدید نظر خواهی موافق بوده و لزوم تجدید نظر خواهی را درخواست نمایند و در صورت تجدید نظر رای دادگاه قطعی است.

۴- ماده ۱۴۹ قانون آئین دادرسی مدنی در بند اول متن منعکس است, ذیلاً ماده ۱۵۳ قانون یاد شده درج می شود.

ماده ۱۵۳ – دادگاه (یا شورا) می تواند تامین دلیل را به دادرس علی البدل یا مدیر دفتر دادگاه (یکی از اعضای شورا یا مسئول دبیرخانه) ارجاع دهد مگر در مواردی که فقط تامین دلیل مبنای حکم دادگاه (یا شورا) قرار گیرد در این صورت قاضی صادر کننده رای (یا اعضای شورا) باید شخصاً اقدام نماید یا گزارش تامین دلیل موجب وثوق دادگاه (یا شورا) باشد.

۵- ماده ۱۵۲ قانون آئین دادرسی مدنی : دادگاه (یا شورا) طرف مقابل را برای تامین دلیل اخطار می نماید ولی عدم حضور او مانع از تامین دلیل نیست. در اموری که فوریت داشته باشد دادگاه (شورا) بدون احضار طرف اقدام به تامین دلیل می نماید.